

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:377

av Håkan Svenneling m.fl. (V)

En levande landsbygd

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Inledning	4
4	Statens ansvar för landsbygdsfrågorna	5
4.1	Samordna landsbygdsfrågorna i Regeringskansliet	5
4.2	Sprid statliga myndigheter till fler orter	5
4.3	Infrastrukturen en nyckelfaktor	6
4.3.1	Transportinfrastruktur	6
4.3.2	Bredband	6
5	Offentlig och privat service på landsbygden	7
5.1	Servicekontor	7
5.2	Likvärdig postservice i hela landet	8
5.3	Landsbygden behöver bra polisservice	8
5.4	Lanthandel och drivmedel	8
5.5	Apoteken	9
6	Banker och betalningar på landsbygden	9
6.1	Lokala sparbanker	9
6.2	SBAB	10
6.3	Kontanhantering	10
7	Företagande, arbete och boende på landsbygden	11
7.1	Landsbygden behöver småföretagen	11
7.2	Företagens kapitalförsörjning	11
7.3	God kompetensförsörjning	11
7.4	Ökad mångfald ger tillväxt	12

8	Gröna näringar ger jobb	12
8.1	Satsa på turismen	13
8.2	Gruvnäringens betydelse för glesbygden	14
8.3	Fideikommissar och historiska arrenden	15
8.4	Lokalt ledd utveckling	17
9	Vård och läkemedel i hela landet	18
9.1	Glesbygdsmedicin och mobila vårdteam	18
10	Kulturen	18
11	Utökat nordiskt samarbete	19

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör få i uppdrag att samordna alla landsbygds- och regionalpolitiska frågor i Regeringskansliet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör landsbygdsäkra alla politiska beslut och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en väl fungerande infrastruktur i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på hur hela Sveriges befolkning ska kunna få tillgång till bra kommunikationer och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ändra och höja gränsen för vilka orter som ska omfattas av bredbandsstödet inom ramen för landsbygdsprogrammet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lokala servicekontor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Posten bör få i uppdrag att ge god service av likvärdig kvalitet till alla enskilda medborgare och företag i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge regeringen i uppdrag att skyndsamt ta fram förslag för att garantera hela landets befolkning tillgång till läkemedel och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är dags att ge Apoteket AB i uppdrag att tillsammans med de andra statliga servicebolagen utveckla sin service på landsbygden i hela landet och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ändra ägardirektiven på så sätt att SBAB ska upprätthålla god service och goda villkor i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bankerna ska åläggas att upprätthålla en viss kontanthantering och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning bör tillsättas för att utreda om storbankerna kan åläggas krav på att upprätthålla bankomater på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en personalförsörjningskommission med uppdrag att föreslå åtgärder och insatser för att klara personalförsörjningen inom välfärdsverksamheterna i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en personalförsörjningskommission bör få i uppdrag att se över möjligheten att erbjuda avskrivning av delar av studielånet till personer som efter avslutade studier påbörjar arbete inom bristyrken i områden där det råder stora rekryteringsproblem och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör stödja utvecklingen av minst en antidiskrimineringsbyrå i varje län med de befogenheter och den juridiska kompetens som krävs för att kunna driva diskrimineringsfall och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör lägga fram förslag till samverkansprogram för turistnäringen så att den uppnår samma status som andra branscher och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Bergsstaten inte ska kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområden och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket rörande gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, i syfte att skapa en långsiktigt hållbar näring som främjar landsbygdsutvecklingen, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning om gruvnäringen särskilt ska beakta hur en reformerad mineralersättning på ett bättre sätt ska kunna komma de berörda bygderna till del och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör komma med förslag till lagstiftning som innebär att fideikommissinstitutet slutligen avskaffas och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Leadermetoden bör användas för landsbygdsutveckling i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta fram en strategi för hur glesbygdsmedicin och mobila vårdteam ska kunna utvecklas ytterligare i syfte att stärka hälso- och sjukvården på landsbygden och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör verka för utökad nordisk samverkan för framtida landsbygds-/regionalpolitisk utveckling och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Sverige har stora och växande regionala skillnader. Om vi ska hålla ihop och skapa förutsättningar för utveckling i hela Sverige måste vi ha likvärdiga grundläggande förutsättningar oavsett var vi bor. Vi vill skapa förutsättningar för att alla ska ha både rätten och möjligheten att bo var de själva önskar i Sverige. Vår övergripande strategi bygger på långsiktighet, en utvecklad samverkan, ett större regionalt inflytande och ett tydligt ansvar för staten att se till att grundläggande samhällsservice finns i hela landet. Landsbygdsens olika förutsättningar måste beaktas och invånarna måste ges möjligheten att utveckla sina specifika bygder så att de kan påverka lokala och regionala utvecklingsfrågor. Politikens uppgift är att skapa förutsättningarna för detta.

Trots ambitiöst och stundtals stort ekonomiskt stöd till regionalpolitisk utveckling har det ännu inte skapats likvärdiga förutsättningar för att ge alla områden – såväl landsbygdsdistrikt som tätortsmiljöer – samma chanser inför framtiden. Den strategi som använts har i stort sett gått ut på att via kortsiktiga statliga bidrag försöka kompensera de klyftor som marknadskrafterna skapat. Resultatet har blivit att en majoritet av landets kommuner under lång tid har minskat i befolkning och tappat såväl

offentlig som kommersiell service. Framtidens arbetsmarknad riskerar att få än större problem om inte ett övergripande ansvar tas för personalförsörjningen. Livsvillkoren försämras och det blir allt svårare att bo, bedriva verksamhet och arbeta på landsbygden.

Det har spridits en urban norm där allt som staden förknippas med ses som positivt medan allt som landsbygden förknippas med ses som negativt. Landsbygden beskrivs som gammalmodig och stagnerande i kontrast till den moderna och dynamiska staden. Landsbygdens invånare beskrivs ofta på ett raljerande och nedlåtande sätt. Denna urbana norm är delvis ett resultat av medielandskapets utveckling där koncentrationen av journalister till storstäderna kraftigt har ökat. Bilden av landsbygden har reducerats till brottsjournalistik och i tv-programmen driver man med stereotypiska landsbygdssfenomen. Normen förstärker skillnaderna mellan stad och land vilket motverkar att vi får ett Sverige som håller ihop. Därför behövs också en politik som inte utgår ifrån en urban norm, utan som kan lyfta landsbygden ur ett positivt perspektiv.

Vänsterpartiet vill se en politik för att hela Sverige ska leva. I denna motion presenteras en strategi som bygger på utvecklad samverkan, ökat regionalt inflytande och ett tydligt ansvar för staten att se till att samhällsservicen fungerar samt att de krafter som finns lokalt och regionalt tas till vara.

4 Statens ansvar för landsbygdsfrågorna

4.1 Samordna landsbygdsfrågorna i Regeringskansliet

Staten måste ta sitt fulla ansvar för landsbygdens utveckling. Regionernas framtid beror i hög grad på vilka insatser staten beslutar om på flera olika politikområden. Ansvaret för landsbygds-/regionalpolitiken ligger i dag på flera departement. Detta är olyckligt. En bättre samordning av alla politikområden som rör landsbygdens utveckling är helt nödvändig. Regeringen bör därför få i uppdrag att samordna alla landsbygds-/regionalpolitiska frågor i Regeringskansliet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

En metod som använts framgångsrikt i Storbritannien och på Irland är landsbygdssäkring av alla politiska beslut. Det innebär att man i alla beslut analyserar vilka konsekvenser som beslutet får för landsbygden. Detta system bör även införas i Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

4.2 Sprid statliga myndigheter till fler orter

Genom utlokalisering av statliga myndigheter till olika delar av Sverige kan hela landets resurser och kompetens tas till vara. Det ger arbetstillfällen och kan bidra till en positiv utveckling för mindre orter på landsbygden. Det är viktigt när nya statliga verksamheter startas att de redan från början utlokaliseras till olika delar av Sverige och att befintliga

statliga arbeten värnas i hela landet. Statliga myndigheter bör därför spridas till fler orter i Sverige. Vänsterpartiet välkomnar därför den uppgörelse vi har med regeringen om budgetpropositionen för 2016. I budgetpropositionen slås det bl.a. fast att vissa myndighetsfunktioner ska utlokaliseras från storstadsområdena och att nya myndigheter i första hand etableras utanför storstäderna.

En annan trend som dykt upp under de senaste åren är att verksamheter inom en region flyttas från landsbygdskommuner till regionala centrum. Dessa beslut leder också till utarmning av landsbygden och medför längre pendlingstider för den enskilda individen utan att större effektivitetsvinster för myndigheten uppnås.

4.3 Infrastrukturen en nyckelfaktor

4.3.1 Transportinfrastruktur

Landsbygdens behov av järnväg och väg är en ödesfråga. Många banor är direkt hotade av nedläggning p.g.a. många års försummelse. Landsbygden har stort behov av bra kommunikationer för framtida utveckling. Att rusta upp järnvägen leder också till fler jobb och minskad miljöpåverkan. Även kollektivtrafiken på landsbygden behöver utvecklas. Det kan ske genom att goda lokala exempel sprids såsom ”byabuss” och samåkning.

De lågtrafikerade järnvägarna ska värnas. Det är ett stort resursslöseri att avskaffa redan befintlig infrastruktur. I stället borde vi se värdet av att försöka utnyttja en infrastruktur som vi redan har betalat för. Vi behöver ett ekologiskt hållbart transportsystem och här utgör järnvägen ett modernt, effektivt och miljövänligt sätt att förflytta både gods och människor. När det gäller vägar prioriterar vi underhåll av vägars bärighet och tjälsäkringen av vägar.

4.3.2 Bredband

Att ha tillgång till snabbt och välfungerande bredband framstår som en självklarhet för varje storstadsbo. I stora delar av Sveriges landsbygd har den fasta telefonin nedmonterats samtidigt som mobilnätet inte byggts ut. Marknadskrafterna har inte kunnat lösa behovet av fungerande telefoni i hela Sverige. Många är de företagare som fått benen undanslagna för sin verksamhet när telefonin eller internetuppkopplingen plötsligt inte fungerar längre. Vänsterpartiet arbetar för att skapa förutsättningar för att alla ska ha både rätten och möjligheten att bo var de själva önskar i Sverige. En väl fungerande infrastruktur är en av de viktigaste förutsättningarna både för att näringslivet ska kunna utvecklas och för att skapa goda boendemiljöer.

Behovet av snabba it-kommunikationer på landsbygden är stort. Marknaden har inte förmåga att på ett bra och effektivt sätt bygga ut bredband i hela landet. Vänsterpartiet

anser att staten bör garantera fast telefoni och bra mobiltäckning i hela landet. En avgift bör införas för samtliga operatörer inom mobiltelefoni som en procentsats av omsättningen för att garantera täckning av de delar av landet där det inte är kommersiellt lönsamt. Vad som ovan anförts om en väl fungerande infrastruktur i hela landet bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Sverige har ett ambitiöst bredbandsmål om att 90 procent av alla hushåll ska ha en täckning på 100 megabit per sekund år 2020. Dock saknas ett mål och planer för de sista 10 procenten av Sveriges befolkning. Regeringen bör återkomma med förslag på hur hela Sveriges befolkning ska kunna få tillgång till bra kommunikationer. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Under föregående programperiod i landsbygdsprogrammet kunde en på landsbygden söka stöd per hushåll för bredbandsanslutning. Stödet gavs till områden med tätort med upp till 3 000 invånare. För innevarande programperiod har EU beslutat att bredbandsstödet endast ska utgå till orter med maximalt 200 invånare. Detta innebär alltså att orter med en befolkning på över 200 invånare inte omfattas av stödet.

Den nya gränsen blir problematisk eftersom de mindre tätorterna med upp till 3 000 invånare ofta är en förutsättning för att jämna ut kostnader och därmed göra bredbandsutbyggnader ekonomiskt gångbara. Regeringen bör därför ändra och höja gränsen för vilka orter som ska kunna ta del av bredbandsstödet inom ramen för landsbygdsprogrammet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5 Offentlig och privat service på landsbygden

5.1 Servicekontor

Medborgare och företag har rätt att få del av offentlig service på ett likvärdigt sätt oavsett om man bor i tätort eller på landsbygden. Men på landsbygden har den offentliga servicen monterats ned under 2000-talet. På många håll i landet måste en resa miltals för att få hjälp av en tjänsteman med sitt problem. Vänsterpartiet menar att det på sikt behöver byggas upp kompletta servicekontor i varje kommun. Där vill vi samla statens myndigheter såsom Arbetsförmedlingens, Försäkringskassans och delar av kommunernas service i gemensamma utrymmen på lokal nivå. Resurserna ska användas gemensamt. Här finns det stora besparingsmöjligheter. Kontoren kan kompletteras med servicepunkter i vissa orter utanför centralorten. Kostnaderna bör kunna rymmas inom myndigheternas ordinarie anslag.

Vi ser att det behövs en ny anda av samverkan mellan stat och kommun där servicekontorens aktörer kan samsas med kommunal verksamhet för att ge enhetlig och

samlad service till medborgarna. Vad som ovan anförts om lokala servicekontor bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

5.2 Likvärdig postservice i hela landet

En grundläggande samhällsservice är en fungerande postverksamhet. Många företag är för sin verksamhet helt beroende av en hög och jämn nivå på postservicen. Om detta inte kan garanteras missgynnas företagen på landsbygden och många arbetstillfällen på landsbygden kan gå förlorade. Därför ska posten ha i uppdrag att ge god service av likvärdig kvalitet till alla enskilda medborgare och företag i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen. I vår motion Postnord redogör vi mer samlat för vår postpolitik.

5.3 Landsbygden behöver bra polisservice

Polisens närvaro är en fråga som är viktig för hela landet. Det handlar inte enbart om att förebygga, beivra och utreda brott utan också om att ge service. Det är till polisen du ska vända dig för att få ett nytt pass och för att söka tillstånd för t.ex. offentliga sammankomster och mycket annat. Polismyndigheten har ett ansvar för att ge service i hela landet.

5.4 Lanthandel och drivmedel

Vänsterpartiet vill stärka den lokala kommersiella servicen på landsbygden. Lanthandeln har en nyckelfunktion för bygdernas attraktivitet och utveckling. I dag ger de stora grossisterna så dåliga villkor till lanthandlarna att dessa inte kan konkurrera på likvärdiga villkor. Grossisterna tar inget ansvar för att medborgare ska kunna få tillgång till rimlig service med dagligvaror även på mindre orter. Det finns behov av ett driftsstöd för lanthandeln som kompenserar för sämre geografiskt läge och mindre volymer av varor.

De mackar som finns kvar på landsbygden står inför liknande problem som lanthandeln. De stora bensinbolagen inskränker sin service och ställer allt hårdare krav på volym. Norge har genom flexibilitet och påhittighet lyckats hejda utvecklingen mot färre mackar i många landsbygdsdistrikt. Vi kan konstatera att marknadskrafterna inte har intresse eller ansvar för en stor del av landsbygdsbefolkningens behov av drivmedel. På landsbygden, där kollektivtrafiken är begränsad, behövs bilen för att människor ska kunna resa till arbete och fritidsaktiviteter och det måste finnas möjlighet att tanka drivmedel inom rimliga avstånd. Därför gläds vi åt att i budgetpropositionen för 2016 ha träffat en överenskommelse med regeringen om åtgärder för att säkerställa kommersiell service, bl.a. frågor om tillgången till lanthandel och drivmedel för landsbygdens befolkning.

5.5 Apoteken

Vänsterpartiet anser att tillgången till läkemedel ska säkras även på landsbygden. Vänsterpartiet var motståndare till att apoteksmonopolet privatiserades. Att tro att marknadskrafterna ska ta ansvar för att landsbygd och glesare landsbygd ska ha tillgång till medicin är att blunda för verkligheten och att inte ta sitt politiska ansvar. Av de nya apoteken som har etablerats efter privatiseringen har i princip alla hamnat i städer, där det har skett en ökning med 356 apotek eller 39 procent. Detta kan jämföras med att endast sex nya apotek har etablerats i tätortsnära landsbygd, och inget nytt apotek i glesbygd. Riksdagen bör ge regeringen i uppdrag att skyndsamt ta fram förslag för att garantera hela landets befolkning tillgång till läkemedel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Statliga Apoteket AB är i dag de enda som driver apoteksombud. Läkemedelsverket har dock lämnat ett förslag om att alla apoteksaktörer, både privata och statliga, ska få möjlighet att etablera ombud under samma förutsättningar. Alltså en privatisering även av apoteksombuden. Det är dock osäkert om de privata apoteksbolagen är intresserade av att etablera nya apoteksombud i landsbygden, då verksamhetens lönsamhet är lägre.

Apoteksombuden behövs för att upprätthålla en god läkemedelsförsörjning i hela landet. Apoteket AB har i dag dock endast ett tidsbegränsat uppdrag att bedriva och behålla befintliga apoteksombud. Den senaste bolagsstämman förlängde uppdraget till och med den 30 juni 2016. Den korta tidsperioden innebär enligt Apoteket att de inte gör aktiva nyetableringar. Om inte Apoteket AB får ett förlängt uppdrag att behålla befintliga apoteksombud tror Statskontoret att apoteksombuden kommer att läggas ned.

Apoteket AB ska fortsatt ha ansvaret för en god läkemedelsförsörjning i hela landet. Det är dags att ge Apoteket AB i uppdrag att tillsammans med de andra statliga servicebolagen utveckla sin service på landsbygden i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6 Banker och betalningar på landsbygden

6.1 Lokala sparbanker

En levande landsbygd förutsätter att det finns bankkontor över hela landet. Vänsterpartiet anser att de lokala sparbankerna har en central roll att fylla för att garantera tillgången till bankkontoren. Men en förutsättning för att de lokala sparbankerna ska kunna utvecklas är att de har möjlighet att konkurrera på samma villkor som de stora affärsbankerna. Det kan de inte i dag.

Bankkonkurrensen behöver stärkas och vi vill se över möjligheten till statligt uppstartsstöd till lokala banker. Därför välkomnar vi utredningen om att regelverket för icke vinstdrivna banker ska ses över.

6.2 SBAB

Den statliga banken SBAB meddelade vintern 2014 att man avsåg att försämra servicen till och villkoren för företagskunder och bostadsrättsföreningar utanför de tre storstadsregionerna och vissa högskole- och tillväxtorter. Fokus ska läggas på södra Sverige. Det är tydligt att SBAB i synnerhet avser att nedprioritera Norrland.

Vänsterpartiet anser att staten bör använda sitt ägarskap av SBAB för att tillgodose samhällsnyttiga ändamål. Ett viktigt sådant bör vara att arbeta för god bankservice och bra lånevillkor för bankkunder i hela Sverige. Detta är helt nödvändigt för att jobb ska växa till och att utveckling ska ske även på mindre orter och på landsbygden.

Även landsbygdens invånare måste ha tillgång till den statliga bankens service och utlåning. Regeringen bör därför ändra ägardirektiven på så sätt att SBAB ska upprätthålla god service och goda villkor i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

6.3 Kontanthantering

Allt fler banker har helt upphört med kontanthantering eller infört restriktioner för hur man får ta ut och sätta in sina pengar på banken. Det betyder att väldigt många människor har fått rätten till sina egna pengar begränsad. Detta drabbar särskilt människor i glesbygden, där det kan vara långt mellan bankkontoren. Tillgången till kontanter har också blivit en skillnad mellan stad och land. I dag har mer än 130 000 människor mer än två mil till sin närmaste bankomat och av dessa är 40 000 personer 65 år eller äldre. För många är tillgången till kontanter viktig för att kunna ha kontroll över sin ekonomi. Andra vill inte ha kort av integritetsskäl och en del har problem med tekniken. Vissa affärer tar inte kort p.g.a. att det är dyrt. Mot denna bakgrund bör bankerna åläggas att upprätthålla en viss kontanthantering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Sverige ligger också i EU:s bottenliga vad gäller tillgången till bankomater samtidigt som möjligheterna att ta ut kontanter ur dessa har försämrats kraftigt. Detta får konsekvenser. Bankomaterna är i dag organiserade i ett gemensamt bolag mellan de fem största bankerna kallat Bankomat AB. Det har lett till en mycket marknadsdominerande ställning för dessa aktörer. Dessa fem storbanker äger också Bankernas depå varifrån all kontanthantering i Sverige utgår. Bankerna övertog depå från Riksbanken när de avvecklade sin kontanthantering. Storbankernas ägande omöjliggör för nya aktörer att

etablera bankomattjänster i Sverige utan mycket höga kostnader. När storbankerna stänger ner bankkontoren på landsbygden har det många gånger inneburit att också bankomaten har försvunnit. En utredning bör tillsättas för att utreda om storbankerna kan åläggas krav på att upprätthålla bankomater på landsbygden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7 Företagande, arbete och boende på landsbygden

7.1 Landsbygden behöver småföretagen

Företagen och jobben är helt avgörande för landsbygdens framtid. Staten måste ta ett övergripande ansvar för en rad åtgärder som säkrar att företag kan starta, växa och leva vidare. På landsbygden kommer t.ex. generationsväxlingen att leda till stora problem om inget görs för att underlätta för företagare att överföra sina verksamheter till unga entreprenörer.

7.2 Företagens kapitalförsörjning

Kapitalförsörjningen är ofta ett stort problem för småföretagare, inte minst vid nystart av företag. Undersökningar visar att särskilt två problem finns när småföretag på landsbygden behöver skaffa kredit. Det ena är att fasta objekt, som fastigheter, har så låga värden att det är svårt att belåna dem för annan verksamhet. Det andra är att ju längre från kreditgivare småföretagaren befinner sig, desto svårare är det att skaffa kredit. För ett dynamiskt näringsliv är en väl fungerande kapitalförsörjning av avgörande betydelse. I dag finns en rad olika statliga aktörer på området, med överlappande mandat, vilket försvårar för företagen att veta vem de ska vända sig till.

De statliga aktörerna måste också bättre än i dag visa var deras investeringar sker, om de främst sker i städerna eller på landsbygden.

7.3 God kompetensförsörjning

Den demografiska utvecklingen, tillsammans med avfolkningen av landsbygden, kommer att leda till att personalförsörjningen inom de offentliga välfärdstjänsterna på landsbygden sätts under press. TCO har studerat denna fråga närmare i en rapport som publicerades hösten 2013.¹ Rapporten visar att det kommer att råda brist inom flera av välfärdens yrkeskategorier. Framför allt beräknas bristen på omvårdnadspersonal vara stor. Det är främst ökad efterfrågan inom äldreomsorgen, dvs. att andelen äldre ökar, som driver denna utveckling. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har beräknat att 125 000 undersköterskor behöver anställas de närmaste 10 åren.² Kvinnor och män från

¹ TCO (2013), "Regionernas arbetsmarknad 2011-2013, Tre demografiska scenarier".

² SKL (2014), "Sveriges viktigaste jobb: Så möter vi rekryteringsutmaningarna inom vården och omsorgen".

andra länder har stor betydelse för kompetensförsörjningen på landsbygden. Ett väl fungerande mottagande av nyanlända innebär en möjlighet för landsbygdens näringsliv och kommuner att få rätt kompetens. Mot bakgrund av vad som anförts ovan bör regeringen tillsätta en personalförsörjningskommission med uppdrag att föreslå åtgärder och insatser för att klara personalförsörjningen inom välfärdsverksamheterna i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Ett sätt att öka intresset för att bosätta sig på landsbygden är att göra som i Norge och införa avskrivning av studiemedel för personer med högskoleexamen som bosätter sig på landsbygden. Ovan nämnda personalförsörjningskommission bör därför få i uppdrag att se över möjligheten att erbjuda avskrivning av delar av studielånet till personer som efter avslutade studier påbörjar arbete inom bristyrken i områden där det råder stora rekryteringsproblem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

7.4 Ökad mångfald ger tillväxt

Mångfald är en viktig faktor för tillväxt. Mångfald ger dynamik, lockar till sig människor och ökar möjligheterna för en kreativitet som kan resultera i en större bredd inom kultur och näringsliv.

Arbetet mot rasism, homofobi, patriarkala strukturer och andra former av intolerans och diskriminering måste bekämpas över hela Sverige. Detta arbete måste bedrivas på många olika sätt. Regeringen bör stödja utvecklingen av minst en antidiskrimineringsbyrå i varje län med de befogenheter och den juridiska kompetens som krävs för att kunna driva diskrimineringsfall. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Med starkare koppling mellan de lokala antidiskrimineringsbyråerna till Diskrimineringsombudsmannen (DO) skulle byråerna fungera som lokala DO-kontor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8 Gröna näringar ger jobb

Många av de framtida jobben finns inom de gröna näringarna. Utveckling av de gröna näringarna ger förutsättningar för inflyttning och utveckling av landsbygden. För Vänsterpartiet är miljö- och klimatpolitiken samt turismen intimt förbundna med möjligheten till utveckling av svensk lands- och skogsbygd.

Ökad användning av bioenergi, förädling av skogsråvaran, ekoturism och attraktiva boendemiljöer ger förutsättningar för inflyttning och utveckling av landsbygden. Vänsterpartiets energipolitik bygger på att kärnkraften ska avvecklas och ersättas av förnybar energi i stor skala. En politik som främjar ökad användning av bl.a. bioenergi

och förädling av skogsråvaran gynnar landsbygden i allmänhet och skogsbygderna i synnerhet.

Möjligheten till landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS) bör utnyttjas för utveckling i områden med mycket stränder och lågt exploateringsstryck. Detta måste ske på ett sådant sätt att det inte hindrar det rörliga friluftslivet, den biologiska mångfalden och allmänheten från att ha tillgång till hela sjön och hela strandremsan.

Vänsterpartiet vill underlätta för människor att få tillgång till närproducerad, hälsosam och miljövänligt producerad mat. Vi ser en stor potential inom lokal livsmedelsförädling och småskaligt mathantverk. En miljöanpassad upphandling i offentlig sektor gynnar lokalproducerade och ekologiska livsmedel och skapar jobb lokalt. En förenkling av regelverket för småskalig livsmedelsproduktion och servering skulle underlätta för landsbygdens småföretag.

En ny medvetenhet – utifrån klimat-, hälso- och miljöhänsyn – ställer nya krav på bl.a. kommunal upphandling. Det vore önskvärt med en förändring av lagen om offentlig upphandling för att erbjuda större möjligheter att upphandla ekologiskt hållbart och närproducerat med höga krav på djurskydd. Vi vill kraftsamla för en hållbar livsmedelsproduktion i Sverige; vi vill se ”Sverige – det hållbara matlandet”. I motion 2014/15:255, Hållbar mat, redogör vi för våra förslag för en mer hållbar matproduktion.

8.1 Satsa på turismen

Turismen har stor betydelse för hela landet. Branschen har under ett flertal år växt och fått allt större betydelse som en av flera tillväxtmotorer. Sverige är ett land som lockar besökare från när och fjärran. Landsbygden erbjuder särskilt goda förutsättningar för ekoturism. Detta är positivt och vi kan med glädje se att nya nischade satsningar inom ekoturism, som t.ex. att bo på lantgård, är framgångsrika och detta gynnar landsbygden. Kopplingen till lokalproducerad mat ser vi också i allt större utsträckning.

Enligt Naturvårdsverket har våra 29 nationalparker nästan 2,5 miljoner besök, varav ungefär hälften är utländska besökare. I Finland har man arbetat aktivt för att utveckla ekoturismen kopplad till nationalparkerna och enligt uppgift omsätter turismen enbart i de finska parkernas närområde närmare 1,2 miljarder svenska kronor och bidrar med 1 256 årsarbeten. Liknande siffror från Sverige saknas. Det man dock har sett från Visit Sweden är att aktiviteten ”Naturguidningar/Besöka Nationalparker” är den aktivitet det finns störst intresse för bland resenärer som besöker Sverige med huvudsyfte att uppleva utomhusaktiviteter vår/sommar/höst.

Vänsterpartiet vill satsa på besöksnäringen. Speciellt måste fjäll- och landsbygdsturismen uppvärderas och ses som en viktig näring ur ett regionalpolitiskt perspektiv och få en större del av de framtida infrastruktursatsningarna. Staten bör i

samarbete med kommuner, föreningar och företag ta ett ökat ansvar för att locka besökare till hela Sverige. Regeringen bör därför lägga fram förslag till samverkansprogram för turistnäringen så att den uppnår samma status som andra branscher. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8.2 Gruvnäringens betydelse för glesbygden

Gruvindustrin är en strategiskt viktig näring för Sverige. En modernisering av det svenska samhället, där vi möter de miljö- och klimatutmaningar vi står inför, måste dock innebära att även gruvnäringen utvecklas i samklang med övriga delar av samhället.

Genom nya gruvetableringar skapas framtidstro i regioner som tidigare drabbats av hög arbetslöshet och utflyttning. Samtidigt har gruvbrytning stor påverkan på miljö och omgivning. Mot nya exploateringar står många gånger andra intressen som måste tas på allvar. Detta ställer stora krav på att gruvnäringen tar till vara och värnar gemensamma miljöutrymmen, ligger i framkant när det gäller att använda miljövänlig teknik och tar ansvar för det lokala och regionala samhället. Detta innebär också att stora krav måste ställas på tillståndsgivande myndigheter.

Den svenska minerallagen är exceptionellt förmånlig för gruv- och prospekteringsbolag, men alltför lite hänsyn tas till dem som påverkas av verksamheten. Både de människor och den miljö som påverkas av gruvindustrin måste ges en större vikt i processen. Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt som berörs av ansökan om undersökningstillstånd, t.ex. berörd sameby, ska alltid ges rätt att yttra sig över ansökan.

Vänsterpartiet menar att den tidigare regeringens antagna mineralstrategi är otillräcklig för att skapa en hållbar mineralbrytning. All verksamhet inom gruv- och mineralindustrin ska ske med största möjliga miljöhänsyn. En ökad gruvbrytning får inte heller minska våra ansträngningar för att skapa ett mer resurssnålt samhälle. Ett allt större ifrågasättande av gruv- och prospekteringsbolagens planer på ökad gruvbrytning i Sverige finns från lokalbefolkning och miljöengagerade. Vänsterpartiet menar att den i många fall är berättigad. Därför är det av avgörande betydelse att de som berörs får stärkta möjligheter att påverka och att skydd av unika natur-, turist- eller renbetesområden garanteras. Bergsstaten ska inte kunna bevilja undersökningstillstånd i områden som är klassade som naturreservat, Natura 2000-områden eller världsarvsområde. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Regeringen bör också utreda hur ett lagstiftat förbud mot uranbrytning kan införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Sverige är ett mycket attraktivt land för mineralprospektörer. I Sverige är dock ersättningen till staten och fastighetsägare mycket liten i internationell jämförelse vid eventuell gruvdrift. Den uppgår till endast 2 promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen (dvs. av staten tilldelad rätt att bedriva verksamhet) och som har brutits. Sveriges gruvnäring har enligt statistik från Världsbanken lägst beskattning av samtliga gruvländer i världen. Den effektiva skattesatsen uppgår enligt statistiken till ca 28 procent. I ytterst få länder understiger skattesatsen 40 procent.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över regelverket rörande gruvnäringen, inklusive frågan om nivån på mineralersättningen, i syfte att skapa en långsiktigt hållbar näring som främjar landsbygdsutvecklingen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Utredningen bör särskilt beakta hur en reformerad mineralersättning på ett bättre sätt ska kunna komma de berörda bygderna till del. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

Den framtida kompetensförsörjningen måste säkerställas om gruvnäringen och de lokala samhällena ska kunna utvecklas, i synnerhet som gruvindustrin verkar i områden med litet befolkningsunderlag. Jämställdhet mellan män och kvinnor är viktigt i alla delar av samhället. Företag och regioner måste kunna attrahera både män och kvinnor för att vara livskraftiga. Vänsterpartiet vill se ett integrerat jämställdhetsarbete i allt utvecklingsarbete kring gruv- och mineralindustrin. Berörda länsstyrelser bör ges ett förstärkt uppdrag att verka för en allsidig utveckling av gruvsamhällena så att de attraherar både kvinnor och män. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8.3 Fideikommissar och historiska arrenden

Med historiska arrenden avses mark som arrenderats av samma släkt i flera generationer. Frågan om friköpsrätt av historiska arrenden har varit aktuell i över 100 år. Riksdagen tog 1989 det första steget mot denna reform genom beslutet att en sådan friköpsrätt borde införas. I sitt delbetänkande, Historiska arrenden, (SOU 1991:5) framlade en enhällig kommitté ett förslag till en lag om att friköpa historiska arrenden. Något förslag till lag om friköp lades dock aldrig fram av regeringen (prop. 1994/95:155).

Vänsterpartiet anser att rätten för arrendatorer att friköpa den jord som de i generationer har brukat är en väsentlig samhällsfråga av medborgarrättslig karaktär. Det är orättvist att arrendatorerna inte har någon möjlighet att förvärva den trygghet och rättssäkerhet som äganderätten till den arrenderade gården skulle ge. Det finns en

obalans i avtalsförhållandet mellan jordägare och arrendator där arrendatorn är den svagare parten. Jordägaren har generellt större ekonomiska resurser att driva en tvist och ofta bättre juridiska kunskaper än arrendatorn.

Adelns privilegier har avskaffats. Genom att införa en rätt till friköp av historiska arrenden kan vi även avskaffa en av de sista resterna av det gamla feodalsamhället. I praktiken är de personer som arrenderar den aktuella typen av mark fortfarande frälsebönder. I många fall har de inte möjlighet att skjuta av t.ex. vildsvin och gäss som förstör grödorna. I stället tar jordägarna betalt för att låta andra personer jaga på marken. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att vi öppnar för möjligheten att kunna friköpa de historiska arrendena, inte minst av historiska och ideologiska skäl. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att arrendatorer får möjlighet att friköpa historiska arrenden.

Fideikommiss innebär att en person på grund av en föreskrift i ett gåvobrev eller testamente innehar egendom med en slags inskränkt rätt att disponera över denna. Egendomen kan bestå av en fastighet eller lös egendom som t.ex. en boksamling eller ett penningkapital. Vanligen har givaren eller den som skrivit testamentet föreskrivit att egendomen för obegränsad tid ska ärvas av äldste manlige bröstarvinge i kommande släktled inom en eller flera släkter och att egendomen inte får belånas, säljas eller förminsas på annat sätt. Instiftandet av fideikommiss var under 1700-talet ett sätt att behålla egendom odelade vid arvskiten genom att sätta arvslagstiftningen ur spel. Egendomskonstruktionen gjorde oftast förste sonen till ny egendomsherre i form av fideikommissarie medan alla döttrar gjordes arvlösa tillsammans med de yngre sönerna. Någon typ av kompensation till dessa var ibland inskrivna i fideikommissurkunderna. Redan under den tiden uppfattades fideikommissinstitutet som osmakligt då det stred mot gängse uppfattning om rättvisa.

Trots fideikommissets orättvisa konstruktion och dess patriarkala karaktär kan vi i dag förstå instiftarnas syften eftersom det då saknades andra metoder att bibehålla egendom intakta vid arvskiten. I dag är situationen annorlunda. Dagens aktiebolagslagstiftning samt en rad andra möjliga ägandekonstruktioner gör företags och andra egendoms sammanhållande oberoende av arvskiten. Därför har också de flesta fideikommiss avvecklats. I de fall ägarna haft intresse av att hålla samman egendomen har detta kunnat ske i andra former. I de flesta andra länder där fideikommissinstitutet funnits har det avvecklats för länge sedan, ofta redan under 1800-talet.

Sedan år 1810 är det enligt lag inte tillåtet att stifta nya fideikommiss i fast egendom och sedan år 1930 inte heller i lös egendom. Riksdagen antog 1963 lagen (1963:583) om avveckling av fideikommiss. Lagen innebär att ett fideikommiss ska upphöra när innehavare av fideikommiss avlider. Vid avvecklingen har efterträdaren till

fideikommisset därvid rätt till hälften av egendomen och resten fördelas enligt dagens arvs- och testamentslagstiftning.

Sedan lagen trädde i kraft har ca 170 fideikommiss avvecklats. Cirka 50 kvarstår. I undantagsfall kan dock regeringen besluta om en förlängning av fideikommisset om egendomen har synnerligt kulturhistoriskt värde eller om det finns andra särskilda skäl. Tidigare regeringar har medgett förlängning i sex fall. Som argument för beviljande av dispenser framförs bevarandet av kulturskatter och andra miljöer.

Möjligheten för regeringen att förlänga ett fideikommiss leder i praktiken till att en eventuell arrendator aldrig kommer att erhålla rätt att friköpa egendom som ingår i ett fideikommiss där förlängning medgivits. Att behålla patriarkal lagstiftning som åsidosätter dagens arvs- och testamentslagstiftning framstår ur ett jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv som absurt. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att fideikommissinstitutet slutligen avskaffas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

8.4 Lokalt ledd utveckling

Lokalt ledd utveckling har varit en framgångssaga på svensk landsbygd sedan 1996. Det har inneburit lokalt beslutsfattande av projektmedel för lokal utveckling utifrån lokala förutsättningar. Den ekonomiska finansieringen har följt EU:s programperioder med sjuåriga budgetar och därför har ett nytt ställningstagande varit aktuellt under 2015 med anledning av den nya programperioden för Landsbygdsprogrammet. Arbetet har genomförts enligt den s.k. Leadermetoden som innebär ett trepartnerskap mellan det lokala näringslivet, den ideella sektorn och offentliga aktörer, främst kommunerna.

Den förra borgerliga regeringen beviljade mindre pengar till Lokalt ledd utveckling, tidigare kallat Leader, för 2014–2020. Den minskade budgeten för den nya programperioden har gjort att Jordbruksverket beslutat att utesluta fem områden med motiveringar som att de inte anses ha tillräckligt bra strategier eller inte får tillräckligt stor budget för att kunna ha tillräcklig administrativ kapacitet. De fem bortvalda områdena omfattar 437 000 landsbygdsinvånare i 31 kommuner från 8 län som finns från norr till söder. De är alla områden som funnits med tidigare och där lokal kompetens och erfarenhet byggts upp under lång tid. Detta leder till en mindre sammanhållen landsbygdspolitik.

Mot denna bakgrund bör Leadermetoden användas för landsbygdsutveckling i hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

9 Vård och läkemedel i hela landet

Vänsterpartiets grundsyn är att tillgången till vård ska ske utifrån behov och inte vara beroende av plånbokens storlek. Därför vill vi hålla marknad och vinstintressen utanför. Samhället måste stå som garant för en likvärdig vård och omsorg. För att säkra tillgången på vård och omsorg också i glest befolkade områden krävs att vi solidariskt via skattesystemet tillför nödvändiga resurser.

Kommunernas roll inom hälso- och sjukvården måste stärkas. Hela hemsjukvården, även den i ordinärt boende, bör vara ett obligatoriskt kommunalt ansvar. Det är viktigt att det även finns tillgång till distriktssköterskor på landsbygden.

9.1 Glesbygdsmedicin och mobila vårdteam

Glesbygdsmedicin är ett begrepp som vuxit fram under senare år. Det innefattar en rad kunskapsområden och metodutveckling som syftar till att kompensera för avståndsproblematik och upprätthålla den bredare kompetens som är nödvändig då befolkningsunderlaget är litet och avstånden stora. Det betyder ett utvecklat och fördjupat närvårdskoncept med hjälp av nya tekniska hjälpmedel.

Mobila vårdteam är ett sätt att erbjuda kvalificerad vård i hemmet i stället för att patienter uppsöker eller läggs in på sjukhus och liknande. Mobila vårdteam finns inom en mängd områden, t.ex. palliativ, psykiatrisk vård eller demensvård, och ser därför väldigt olika ut. Det finns också olika lösningar i olika delar av landet och särskilda behov finns på landsbygden.

Glesbygdsmedicin och mobila vårdteam är ”institutioner” som varit positiva för utvecklingen av sjukvården på landsbygden. Dessa koncept kan utvecklas ytterligare. Riksdagen bör uppdraga åt regeringen att ta fram en strategi för hur glesbygdsmedicin och mobila vårdteam kan utvecklas ytterligare i syfte att stärka hälso- och sjukvården på landsbygden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och tillkännage för regeringen.

10 Kulturen

Kulturen har en given roll även för landsbygden. En ort med rikt och varierat kulturliv genererar engagemang och trivsel för medborgare, men även för besökare och turister som vill ta del av den. Vänsterpartiet värnar därför ett rikt kulturliv för landsbygdskommuners framtida utveckling. Den regionala spridningen är ett nationellt ansvar, och teater, dans m.m. ska finnas i hela landet. Digitalbio i hela landet bör främjas, så att även mindre orter kan ta del av den bredd i filmutbudet som finns i de större städerna.

Kultur- och musikskolorna ska finnas över hela landet, hålla en god kvalitet och vara tillgängliga för alla, oavsett var man bor. En viktig tillgänglighetsfaktor är att

kulturskolan håller låga taxor. Därför är det välkommet för landsbygden att Vänsterpartiet i budgetpropositionen för 2016 kommit överens med regeringen om både digitalbio och sänkta taxor i kulturskolan.

11 Utökat nordiskt samarbete

Vänsterpartiet ser en stor potential i att utveckla det nordiska samarbetet över landsgränserna. Vi vill utveckla en nordisk samverkan inom regionalpolitiken, framför allt med våra grannländer Norge och Finland. Vi har mycket gemensamt och skulle alla tjäna på att utveckla samarbetet inom ett flertal områden såsom infrastruktur, forskning, kapitalförsörjning för landsbygden, arbetsmarknad och service. Därför vill vi att Sverige tar de initiativ som behövs för att utveckla en regionalpolitisk samverkan mellan de nordiska länderna.

Konkret och omfattande samverkan mellan länderna är särskilt angelägen i fråga om infrastruktur, service, utbildning, arbetsmarknad, hållbar livsmedelsproduktion och finansiella system.

Vänsterpartiet föreslår att vi skapar en nordisk infrastrukturpolitik där man bygger gemensamt finansierade, ägda och drivna vägar, järnvägar, flygplatser och bredband. Ett djupare samarbete mellan de nordiska ländernas utbildningsväsen bör etableras. En samverkan på nordisk nivå mellan regionala högskolor kring landsbygdsutveckling kan på sikt bidra till att bygga upp nya näringar och stärka småföretag i de regioner som har störst utvecklingsbehov.

Vi vill underlätta och öka tryggheten för arbetstagare som bor i ett nordiskt land, men som arbetar i ett annat. Vänsterpartiet föreslår därför att detta utreds, bl.a. genom att se över gemensamma avtal mellan de nordiska länderna som berör detta område. Det behöver tecknas bilaterala avtal mellan de nordiska länderna om gränsstatistik så att de som arbetar i ett annat nordiskt land syns i landets statistik.

Livsmedelsproduktionens påverkan på klimatförändringarna, när det gäller såväl produktion som transporter, är väl känd. Vänsterpartiet föreslår därför att Nordiska rådet tar fram en ur miljösynpunkt hållbar nordisk livsmedelsstrategi så att vi i större omfattning blir självförsörjande och mindre beroende av import.

Vänsterpartiet föreslår att de nordiska lokala sparbänkerna och andelsbankerna ges möjligheter att stärka småföretagen och deras utveckling i regioner utanför de nordiska tätortsregionerna. Vi vill låta utreda en gemensam nordisk kompetensbank för de lokala banker som finns i Norden, detta för att stärka landsbygdsutvecklingen, finansieringen av nya jobb och företag samt för att öka bankkonkurrensen.

Regeringen bör verka för utökad nordisk samverkan för framtida landsbygds-
/regionalpolitisk utveckling enligt vad som anförts ovan. Detta bör riksdagen ställa sig
bakom och tillkännage för regeringen.

Håkan Svenneling (V)

Stig Henriksson (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Hans Linde (V)

Jens Holm (V)

Birger Lahti (V)

Emma Wallrup (V)